

**POLITECHNIKA
OPOLSKA**

PRZEGLĄD NAUK STOSOWANYCH

pod redakcją
Michała Bartoszewicza
Filipa Tereszkiewicza

nr **17**

Wydział Ekonomii i Zarządzania
Opole, 2017

PRZEGLĄD NAUK STOSOWANYCH

NR 17

ISSN 2353-8899

Przegląd Nauk Stosowanych Nr 17

Redakcja: Michał Bartoszewicz i Filip Tereszkiwicz

Wszystkie artykuły zostały ocenione przez dwóch niezależnych recenzentów

All contributions have been reviewed by two independent reviewers

Komitet Naukowy czasopisma:

dr hab. Mariusz Zieliński (przewodniczący)

dr inż. Małgorzata Adamska, dr hab. Maria Bernat, dr Ewa Golbik-Madej, dr Anna Jasińska-Biliczak,
dr hab. Izabela Jonck-Kowalska, dr inż. Brygida Klemens, dr hab. Barbara Kryk,
dr Małgorzata Król, dr hab. Aleksandra Kuzior, prof. dr hab. Krzysztof Malik,
dr hab. Mirosława Michalska-Suchanek, Roland Moraru, PhD. Prof. (Rumunia),
doc. PhDr. Michal Oláh PhD (Słowacja), Volodymyr O. Onyshchenko, Ph.D. Prof. (Ukraina),
dr hab. Kazimierz Rędziński, dr Alina Rydzewska, dr hab. Brygida Solga,
dr inż. Marzena Szewczuk-Stepień, dr hab. Urszula Szućcik, doc. PhDr. ThDr. Pavol Tománek,
PhD (Słowacja), PhDr. Jiří Tuma, PhD (Republika Czeska), dr hab. inż. Janusz Wielki

Komitet Redakcyjny:

dr hab. Mariusz Zieliński (przewodniczący)

dr inż. Małgorzata Adamska, dr hab. Maria Bernat, prof. dr hab. Krzysztof Malik,
dr hab. inż. Janusz Wielki, dr inż. Magdalena Ciesielska (sekretarz)

Recenzenci: Grzegorz Chmielewski, Błażej Choroś, Joanna Dyduch, Rafał Juchnowski,
Paweł Kuczma, Beata Piskorska, Agnieszka Piskorz-Ryń, Kornelia Polek-Duraj,
Diana Rokita-Poskart, Damian Szacawa, Monika Szymura, Piotr Zamelski,

Copyright by Politechnika Opolska 2017

Projekt okładki: Krzysztof Kasza

Opracowanie graficzne: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej

Wydanie I, 2017 r.

ISSN 2353-8899

Spis treści

Micha BARTOSZEWICZ, Filip TERESZKIEWICZ SŁOWO WSTĘPNE	5
Hanna DUSZKA-JAKIMKO, Monika HACZKOWSKA WARTOŚĆ BEZPIECZEŃSTWA PRAWNEGO JAKO PODSTAWA DEMOKRATYCZNEGO PAŃSTWA PRAWA W ŚWIETLE ART. 2 KONSTYTUCJI RP	8
Katarzyna GROTT, Maciej SZOSTAK BEZPIECZEŃSTWO OBIEGU DOKUMENTÓW W SĄDACH ADMINISTRACYJNYCH	26
Małgorzata MAGDZIARCZYK PODMIOTY WOLNOŚCI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	57
Filip TERESZKIEWICZ JEDNOLITY RYNEK UNII EUROPEJSKIEJ JAKO IMPULS DLA ROZWOJU UNIJNEGO PRAWA AUTORSKIEGO	65
Paweł SZEWCZYK EUROAZJATYCKA UNIA GOSPODARCZA A UNIA EUROPEJSKA JAKO MIĘDZYINTERNACJONALNE ORGANIZACJE O CHARAKTERZE RZĄDOWYM.	83
Marek DANIKOWSKI DZIAŁANIA UNII EUROPEJSKIEJ W WYMIARZE ZEWNĘTRZNYM W KONTEKŚCIE OCHRONY PRAW OBYWATELA UNII EUROPEJSKIEJ.	95
Stefan Marek GROCHALSKI ROLA I ZNACZENIE NORM REGIONALNYCH W SYSTEMIE NORM PRAWA MIĘDZYINTERNACJONALNEGO PUBLICZNEGO	108
Natalia BOICHUK WPŁYW TRANSAKCYJNEGO I TRANSFORMACYJNEGO STYLÓW PRZYWÓDZTWA NA MOTYWACJĘ PRACOWNIKÓW.	117

SŁOWO WSTĘPNE

Niniejszy numer Przeglądu Nauk Stosowanych powstał jako efekt współpracy pracowników Katedry Własności Intelektualnej, Prawa Administracyjnego i Europejskiego Wydziału Ekonomii i Zarządzania Politechniki Opolskiej oraz Katedry Teorii i Filozofii i Zakładu Prawa Międzynarodowego i Unijnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego. Z tego też względu większość jego artykułów mieści się w obszarze nauk prawnych. Wyjątkiem jest artykuł Natalii Boichuk, który mieści się w obrębie nauk o zarządzaniu.

Przedstawiany numer Przeglądu Nauk Stosowanych jest zróżnicowany merytorycznie - wychodząc od prawa konstytucyjnego, poprzez postępowanie administracyjne, prawo gospodarcze i cywilne, a kończąc na prawie międzynarodowym. Nie jest to wyłącznie analiza instytucji prawnych. Czytelnicy znajdą też refleksje związane ze stopniowym odchodzeniem w Polsce od liberalno-demokratycznych kanonów ustroju państwowego. Wpływa to w konsekwencji na zmianę w podejściu do prawa. Wydaje się, że refleksja ta jest niezbędna aby dostrzec i zrozumieć zachodzące zmiany oraz wypracować środki podnoszące świadomość znaczenia prawa dla stabilności ładu społeczno-gospodarczego wewnątrz państw i na arenie międzynarodowej.

W ostatnich latach w Polsce nasila się zjawisko swoistego woluntaryzmu prawnego wyrażające się m. in. w wybiórczej interpretacji przepisów Konstytucji, braku poszanowania dla dogłębnie wypracowanych sposobów rozumienia podstawowych zasad konstytucyjnych, drodze na skróty w postępowaniu legislacyjnym. Te zjawiska stanowią tło faktyczne pogłębionej teoretycznie analizy pióra Hanny Duszka-Jakimko i Moniki Haczkowskiej „Wartość bezpieczeństwa prawnego jako podstawa demokratycznego państwa prawa w świetle art. 2 Konstytucji RP”. Analizie poddano aksjologię rządów prawa (koncepcja wewnętrznej moralności prawa), główne gwarancje idei bezpieczeństwa prawnego, w tym szczególnie ochronę praw słusznie nabytych i ochronę interesów w toku czy też zasady prawidłowej legislacji. Kontrapunktem dla tych rozważań są przykłady naruszeń omawianych idei i zasad. Autorki przestrzegają przez dobrze się sprzedającym dostosowywaniem prawa do „potrzeb chwili”, jeśli nie łączy się z tym szacunek dla pewności prawa i bezpieczeństwa prawnego a także wypracowanych od dawna w naszej kulturze prawnej reguł egzekucji tekstów prawnych.

W artykule „Bezpieczeństwo obiegu dokumentów w sądach administracyjnych” Katarzyna Grott i Maciej Szostak ustalili główne uwarunkowania bezpieczeństwa, o którym mowa w tytule. Zbadano więc obieg dokumentów składających się na akta sprawy w sądach administracyjnych pod kątem gwarancji jakie powinni dawać pracownicy tych sądów, z drugiej zaś strony jak chronione są dokumenty przed dostępem osób z zewnątrz. Zwraca uwagę wnikliwa analiza postępowania sprawdzającego, które może się zakończyć wydaniem poświadczenia bezpieczeństwa, odmową jego wydania bądź też umorzeniem postępo-

wania. Zbadano również w jaki sposób organizacja wewnętrzna sądów administracyjnych służy ochronie bezpieczeństwa informacji.

O ile samo rozumienie wolności działalności gospodarczej (*notabene* nie absolutnej) wydaje się już dobrze ugruntowane, o tyle pojawiają się stale pytania jak daleko pod względem podmiotowym sięga domniemanie na rzecz swobody tej działalności. Porusza tę kwestię artykuł Małgorzaty Magdziarczyk, „Podmioty wolności działalności gospodarczej”. Nie jest przedmiotem sporu, że głównym adresatem tej wolności, w świetle art. 20 Konstytucji, są osoby fizyczne i inne podmioty prywatne. Takie rozwiązanie wynika z przekonania, że dopuszczenie podmiotów publicznych do takiej działalności nie harmonizowałaby z istotą społecznej gospodarki rynkowej. Nie oznacza to jednak, zdaniem autorki, że nie może zostać to dokonane drogą ustawową. Małgorzata Magdziarczyk dowodzi, że w polskim porządku konstytucyjnym nie panuje nakaz równouprawnienia publicznych i prywatnych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, lecz zakaz arbitralnego różnicowania ich pozycji.

Artykuł Filipa Tereszkiewicza, „Jednolity rynek Unii Europejskiej jako impuls dla rozwoju unijnego prawa autorskiego” porusza problemy zyskujące na aktualności i, jak się wydaje, wymagające nowej polityki. Autor wywodzi, że terytorialny aspekt prawa autorskiego oraz zróżnicowanie reguł jakim podlega gospodarcza eksploatacja jego przedmiotu może popaść w konflikt ze swobodą przepływu towarów i usług między państwami członkowskimi. Analizie poddano proces harmonizacji prawa autorskiego w ramach Unii. Wyzwaniem dla prawodawcy jest znalezienie kompromisu pomiędzy z jednej strony ochroną praw majątkowych twórców dzieł, z drugiej swobodnym przepływem towarów i usług, a trzeciej ochroną zasad konkurencji na wolnym rynku.

W następnym artykule „Euroazjatycka Unia Gospodarcza a Unia Europejska jako międzynarodowe organizacje o charakterze rządowym” Paweł Szewczyk porównuje organizacje, które pod względem politycznym oraz w kontekście realnego funkcjonowania na pierwszy rzut oka niewiele łączy. Pierwsza z nich powstała z przekształcenia dawnej Wspólnoty Niepodległych Państw i zdaje się, że pewna obawa przed nadmierną przewagą Federacji Rosyjskiej w tej organizacji osłabia tempo integracji. Tym niemniej autor stawia tezę, że pod względem statusu prawnego rozumianego w kategoriach prawa międzynarodowego obie organizacje mają sześć istotnych podobieństw. Zasadnicze podobieństwo dotyczy, zdaniem autora, natury obu struktur jako międzynarodowych organizacji o charakterze rządowym.

Z kolei Marek Danikowski w swoim artykule „Działania Unii Europejskiej w wymiarze zewnętrznym w kontekście ochrony praw obywatela Unii Europejskiej” trafnie dostrzeżęga, że zewnętrzne działania Unii mające od Traktatu Lizbońskiego lepsze instrumentarium prawne, mają znaczenie nie tylko w kontekście polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, ale także dla praw obywateli UE. W artykule posłużono się przykładem prawa obywateli Unii do opieki dyplomatycznej i konsularnej w państwie trzecim.

Przedostatnie opracowanie w zbiorze autorstwa Stefana Marka Grochalskiego zatytułowane jest „Rola i znaczenie norm regionalnych w systemie norm prawa międzynarodowego publicznego”. W systemie norm prawnomiędzynarodowych regionalne normy nabierają coraz większego znaczenia, szczególnie po II wojnie światowej, czego przykładem są choćby akty prawne Rady Europy. Autor bada cechy istotne układów regionalnych i norm regionalnych. Na uwagę zasługuje teza, że normy te mogą udatnie wpisać się w cele ogólniejsze przyświecające Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Niniejszy numer Przeglądu Nauk Stosowanych zamyka opracowanie Natalii Boichuk, studentki Ekonomii II stopnia na Wydziale Ekonomii i Zarządzania Politechniki Opolskiej, pod tytułem „Wpływ transakcyjnego i transformacyjnego stylów przywództwa na motywację pracowników”. W Polsce od dawna wydate się dominujący transakcyjny styl przywództwa opierający się na wynagrodzeniu i indywidualnym podejściu do pracy. Co prawda badania socjologiczne dowodzą, że zadowolenie Polaków z pracy rośnie, to jednak celowe jest zbadanie w jaki sposób różne style kierowania wpływają na motywację pracowników, w tym na wiązanie celów zakładu pracy z celami własnymi. Natalia Boichuk odpowiedzi na to pytanie poszukiwała nie tylko badając literaturę przedmiotu, ale także badaniami empirycznymi, ankietą, w której wzięło udział 81 osób przedstawiających różne branże działalności, wśród których znajdowały się zarówno pracownicy umysłowi, jak i fizyczni.

Michał Bartoszewicz i Filip Tereszkievicz

Stefan Marek GROCHALSKI

ROLA I ZNACZENIE NORM REGIONALNYCH W SYSTEMIE NORM PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO PUBLICZNEGO

Streszczenie: Współczesne prawo międzynarodowe składa się między innymi, z prawa powszechnie obowiązującego i prawa regionalnego. Historycznie, normy prawa regionalnego są wcześniejsze i często były podstawą dla norm powszechnych. W prawie międzynarodowym obowiązują zasady, które bezwzględnie dotyczą zarówno norm w wymiarze powszechnym, jak i w wymiarze regionalnym. W Karcie Narodów Zjednoczonych dostrzeżono rolę i znaczenie norm regionalnych, z jednoczesnym zaznaczeniem niesprzeczności tych norm z postanowieniami wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych.

Słowa kluczowe: państwo, region, regionalizm, organizacja międzynarodowa, normy prawne regionalne, normy prawne w wymiarze powszechnym.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF REGIONAL STANDARDS IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL PUBLIC LAW STANDARDS

Summary: Contemporary international law consists, inter alia, of the universally binding law and regional law. Historically, the norms of regional law are earlier and have often been the basis for universal norms. There are rules in international law that strictly concern norms in the universal as well as regional dimension. The United Nations Charter recognized the role and importance of regional standards, while at the same time indicating the conformity of these norms with the provisions resulting from the United Nations Charter.

Keywords: state, region, regionalism, international organization, regional law, universal law.

1. WSTĘP

Jeżeli postrzegać prawo międzynarodowe w kontekście jego historii, to z całą odpowiedzialnością można stwierdzić, że tradycja prawa międzynarodowego sięga czasów pradawnych. Niektórzy datują jego początek na 3000 rok przed naszą erą. Prawo to odnosiło się przede wszystkim do traktatów pokojowych. Natomiast w starożytnej Grecji zostało wzbogacone między innymi o regulacje dotyczące cudzoziemców, prawa dyplomatycznego i konsularnego. Wszystko to jednakże przestrzennie dotyczyło regionu [Czapliński, Wyrozumska 2004: 8–9].

Historycznie, normy prawa międzynarodowego w wymiarze regionalnym, są zdecydowanie starsze od obecnie funkcjonującego systemu norm uniwersalnych. Normy regionalne były zatem swoistym prekursorem regulacji prawnych. Bez wątpienia, wynikało to ze stanu postrzegania jedynie i tylko najbliższego,

bezpośredniego sąsiedztwa. Można wręcz stwierdzić, że wraz z chwilą wielkich odkryć geograficznych, wraz z rozwojem techniki a w konsekwencji wraz z innym, nowym pojmowaniem tradycyjnie dotąd postrzeganych odległości, nastąpiło poznanie – oswojenie świata, czego konsekwencją było pojawienie się bezpośredniego zapotrzebowania na powstawanie i stosowanie norm o charakterze powszechnym. Nie ma cienia wątpliwości, że normy w wymiarze powszechnym, w dużej mierze powstały na bazie norm, które wcześniej tworzyły wymiar regionalny. Szczególnym przykładem w tym względzie mogą być zarówno normy zwyczajowe, jak i traktatowe, które powstały wśród państw kontynentu europejskiego, a które to normy w wiekach późniejszych upowszechniły się.

Geneza norm uniwersalnych, to w istocie wykorzystanie specyfiki, doświadczenia regionalnych systemów. Można ten stan określić, jako pierwszy etap relacji norm regionalnych w stosunku do norm powszechnych. Drugi z etapów, to już wzajemne oddziaływania, przenikania się norm regionalnych i uniwersalnych. Trzeci z kolei etap, to swoista dominacja norm uniwersalnych nad normami regionalnymi, rozumiana, jako niesprzeczność norm regionalnych w stosunku do norm powszechnie obowiązujących.

Wymienione powyżej etapy pozwalają na stwierdzenie, że współczesne relacje norm uniwersalnych i regionalnych – dla dobra systemu powszechnego i regionalnego – realizują się na zasadzie wzajemnych oddziaływań. Tak więc, na normy uniwersalne wpływają normy regionalne, lecz również te ostatnie stanowią przykład, punkt wyjścia, dla powstających norm o charakterze powszechnym.

2. PAŃSTWO - PODMIOT W SYSTEMIE UNIWERSALNYM I REGIONALNYM

Współczesny świat, postrzegany jako system, w dużym stopniu charakteryzuje się poliarchicznością, rozumianą, jako zdecentralizowane „rządy wielu podmiotów”. Tego rodzaju złożoność wynika przede wszystkim z dużej liczby państw o bardzo zróżnicowanych statusach (liczba ludności, wielkość terytorium, system władzy, stan gospodarki) i tym samym, w zasadzie, nieograniczonej liczbie możliwych interakcji między nimi.

Duża liczba podmiotów i wspomnianych wyżej interakcji powoduje, że rzeczywistość międzynarodowa jest bardzo podatna na różnego rodzaju komplikacje. Jednocześnie należy zauważyć, że wszyscy uczestnicy współczesnych stosunków międzynarodowych pozostają pod bardzo silnym wpływem zjawisk i zdarzeń o charakterze globalnym, wykraczającym daleko poza jednostkowe, partykularne interesy poszczególnych państw.

Współczesne pierwotne podmioty, co oczywiste, mogą się różnicować, upodabniać i w mniejszym lub większym stopniu, przybliżać się do siebie. Mogą się także w swych działaniach wzajemnie wykluczać. Jeśli podmioty chcą wyklu-

czyć, zminimalizować sprzeczności, muszą tak współpracować, aby możliwie w największym stopniu oddalić prawdopodobieństwo zakłóceń.

Suwerennie równe podmioty prawa międzynarodowego (państwa) mogą tworzyć normy (zawierać umowy) zobowiązujące je, jako strony, do wzajemnych uprawnień i zobowiązań. Należy pamiętać, że współcześnie zawierane umowy, przy uwzględnieniu kryterium podmiotowego, mogą mieć charakter (zasieg) dwustronny – bilateralny lub wielostronny - multilateralny. Z kolei umowy międzynarodowe, przy zastosowaniu kryterium przestrzennego, charakteryzują się wymiarem powszechnym – uniwersalnym lub wymiarem regionalnym.

Współczesny świat, jako system, składa się z wielu elementów (w tym również z regionów), zatem wymaga nowego postrzegania, analizowania i projektowania, natomiast jego cechą charakterystyczną powinna być wspólna odpowiedzialność.

Ze względu na różnorodność zakresów działania, jak też na odmienne skale interesów, wyróżnić należy następujące, możliwe grupy podmiotów:

- państwa funkcjonujące jako samodzielne podmioty,
- państwa funkcjonujące w obrębie regionu,
- państwa funkcjonujące w ramach organizacji międzynarodowych. [Grochalski, Poniatowska 1994: 153].

Dla prawidłowej oceny istniejących zagrożeń, jak również dla potencjalnych zachowań podmiotów, ważne jest również zwrócenie szczególnej uwagi na ich postrzeganie w określonej strukturze geopolitycznej, zwłaszcza, że struktura ta zmieniła się w związku ze wzrostem roli regionu, jako swoistego, ważnego miejsca akcji.

Występująca w coraz większym stopniu współzależność ekonomiczna i rozszerzające się procesy transnarodowe kreują takie formy współpracy, które prowadzą bezpośrednio do zaniku barier i zbliżenia poszczególnych państw. Procesy integracyjne mają największe szanse powodzenia w wymiarze regionalnym, bowiem to w nim właśnie występuje największa homogeniczność czynników.

3. ISTOTA REGIONU – CECHY REGIONU

Pojęcie regionu jest bardzo często używane w wielu naukach i dziedzinach, poczynając od geografii, ekonomii, politologii, ekologii, kończąc na prawie [Parteka 2005: 63-66].

W prawie międzynarodowym jak dotąd, nie występuje definicja legalna regionu. Można jedynie na podstawie doktryny określić cechy, które, z punktu widzenia prawnomiędzynarodowego, posiadać winien region:

- jest podporządkowany systemowi międzynarodowemu,
- stanowi swego rodzaju podsystem,
- dotyczy pierwotnych podmiotów, geograficznie bliskich,
- jego podmioty charakteryzują się homogenicznością,

- posiada podobne cele i oczekiwania, determinowane wzajemnie bliskim położeniem,
- chce w bardziej skuteczny sposób realizować swoje egoistyczne cele,
- uznaje się samodzielność regionu w stosunku do ogólnego systemu.

A zatem, to, co stanowi wspólny mianownik dla określenia regionu, to przede wszystkim wzajemne sąsiedztwo terytorialne oraz determinowane tym faktem występowanie swoistych interakcji. Różnice natomiast najczęściej dotyczą takich elementów jak: baza etniczna, lingwistyczna, kulturalna, społeczna i historyczna [Grochalski, Poniatowska 1994: 154]. Co istotne, często zdarza się, w wymiarze regionalnym, że w przysłowiowym jego „środku” lub w jego pobliżu, znajduje się mocarstwo lub państwo, pragnące pełnić, lub też pełniące rolę politycznego przywództwa. Można również spotkać się z sytuacjami, w których państwa w danym regionie nie chcą uczestniczyć we wspólnych przedsięwzięciach. Określa się to, jako asymetrię tych państw w układzie regionalnym.

Współczesna praktyka dowodzi, że do tworzenia norm prawa międzynarodowego w wymiarze powszechnym dochodzi się bardzo często poprzez system norm, ustalanych na poziomie regionów. Normy regionalne współcześnie związane są w sposób szczególny z procesami integracyjnymi, odnoszącymi się do obszarów związanych między innymi z gospodarką, z rynkiem, z bezpieczeństwem, czy z obywatelami. Dlatego też w sposób szczególny, zarówno podmiotowo, jak i przedmiotowo, uwzględnia się specyfikę i partykularne cele regionu, poprzez system normatywny.

Wkład w rozwój kwestii związanych z regionem w przedstawionym powyżej kontekście, zapoczątkował amerykański uczony, prof. S. B. Cohen. Jego zdaniem, stabilność świata mogła zostać osiągnięta jedynie w procesie rozwoju regionalizmu. Będąc orędownikiem regionów, podzielił je na geostrategiczne i geopolityczne. Do geostrategicznych zaliczył „Świat Morski”, który z kolei dzielił na mniejsze geopolityczne regiony, takie jak: „Anglo-Ameryka i Karaiby, Morska Europa i Maghreb, Ameryka Południowa, Afryka Południowa, Azja Wyspowa i Oceania”. Drugim regionem podstawowym, geostrategicznym, był zdaniem Cohena „Świat Kontynentalny”, dzielący się na „Heartland z Europą Wschodnią i Azją Wschodnią”. Każdy z tych regionów zdaniem Cohena, posiadał wspólne polityczne, ekonomiczne, społeczne i kulturowe cechy, uzasadniające taką właśnie unifikację. [Cohen 1983: 109-127].

4. REGIONALIZM – SZCZEGÓLNA KOEGZYSTENCJA PAŃSTW

Regionalizm – traktowany, jako kolejna możliwość koegzystencji podmiotów prawa międzynarodowego, jakimi są państwa – datuje się na drugą połowę XIX w. Podstawową cechą tego zjawiska jest chęć odnalezienia optymalnej formy organizacyjnej. Chociaż stopień zintegrowania podmiotów, wynikający z potrzeby osiągnięcia zamierzonych celów jest różny, to każda powstała tego typu forma organizacyjna posiada tę samą cechę wspólną, którą jest współpraca. Nie można bowiem wyobrazić sobie sytuacji, aby państwa danego regionu,

funkcjonujące we wspólnie zaakceptowanych strukturach organizacyjnych, miałyby z założenia działać przeciwko sobie.

Regionalizm, jako funkcjonująca obecnie jedna z form współpracy państw, swój początek bierze zawsze od zawartych pomiędzy tymi państwami umów. Układy regionalne łączy kilka wspólnych cech:

- ujednoczają i integrują systemy polityczno-gospodarcze,
- tworzą odrębne od powszechnie obowiązujących, uniwersalnych norm prawa międzynarodowego zasady i instytucje, charakterystyczne dla regionu,
- kreują nowe formy organizacyjne, służące zachowaniu pokoju i bezpieczeństwa,
- w sposób szczególny mogą przyczynić się do pokojowego załatwiania ewentualnych sporów międzynarodowych.

Powyższa możliwość znajduje swoje umocowanie prawne w art. 33 Karty Narodów Zjednoczonych, który wśród tradycyjnych form, takich jak rokowania, badania, pośrednictwo, rozjemstwo, koncyliacja, rozstrzyganie sądowe, przewiduje również sposób „odwołania się do organów lub układów regionalnych” [Karta Narodów Zjednoczonych].

Organizacje regionalne mają zatem obowiązek funkcjonowania zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Zgodnie z rozdziałem VIII Karty, zatytułowanym „Układy Regionalne”, w art. 52.1 i w art. 53.1 czytamy: „Żadne postanowienie niniejszej Karty nie wyłącza istnienia układów lub organizacji regionalnych dla załatwiania spraw dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, które nadają się do akcji o charakterze regionalnym pod warunkiem, że takie układy lub organizacje oraz ich działalność zgodne są z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych” [Karta Narodów Zjednoczonych; Góralczyk, Sawicki 2004: 317].

A zatem, układy i organizacje regionalne są instrumentem Organizacji Narodów Zjednoczonych, bez potrzeby zawierania z nią szczególnych porozumień. Owo „bycie instrumentem” ONZ odnosi się przede wszystkim do działań związanych z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych pomiędzy państwami danego regionu. Należy jednak podkreślić wynikający z art. 54 Karty obowiązek państw wchodzących w skład danego układu regionalnego, do stałego i dokładnego informowania Rady Bezpieczeństwa o wszystkich działaniach, podjętych lub zamierzonych dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

W oparciu o zawarte w art. 52, 53 i 54 Karty treści, można stwierdzić, że aby system regionalny mógł realizować zamierzone cele, musi spełniać następujące cechy:

- system musi być otwarty dla wszystkich państw danego regionu,
- państwa wchodzące w skład regionalnej struktury powinny mieć jednakowy status,
- system musi mieć zdolność do pokojowego załatwiania sporów,

- system musi posiadać system koordynacji z Radą Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. [Bierzanek, Jakubowski, Symonides 1980: 305].

Tak więc, regionalizm to zjawisko, w którym uczestniczą zespoły państw członkowskich ONZ, położone w określonych regionach, mające wspólne cele w danym regionie: przede wszystkim utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa i, w coraz większym stopniu, realizacja współpracy pomiędzy nimi.

Mimo pozytywnych rezultatów, zjawisko regionalizmu nie może, co oczywiste, zastąpić powszechnego systemu, nie powinno też z nim konkurować. Regionalizm zatem, winien pozostać znaczącym elementem, jednym z instrumentów w powszechnym systemie.

5. ORGANIZACJE REGIONALNE – JAKO SZCZEGÓLNA FORMA WSPÓLPRACY PAŃSTW W REGIONIE

Pierwsze próby powołania organizacji międzynarodowych o charakterze regionalnym miały miejsce w XIX wieku. Należy jednak pamiętać, że swoje „prapoczątki” organizacje regionalne mają już w starożytnej Grecji. Tzw. *amfiktionie* i *symmachie* były organizacjami o charakterze religijno-politycznym oraz polityczno-wojskowym. Warto też pamiętać na przykład o późnośredniowiecznych związkach hanzeatyckich: Hanzie Londyńskiej i Lidze Hanzeatyckiej, które łączyły miasta portowe w wymiarze gospodarczym.

Dynamiczny rozwój organizacji regionalnych przypada na wiek XX, a dokładnie na dekady po powstaniu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Natomiast na kontynencie europejskim jest to przede wszystkim Rada Europy oraz Wspólnota – obecna Unia Europejska. Z kolei na kontynencie amerykańskim – Organizacja Państw Amerykańskich, na kontynencie afrykańskim Organizacja Jedności Afrykańskiej – obecna Unia Afrykańska, natomiast na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej – Liga Państw Arabskich, czy też swoisty „melanż” europejsko-azjatycki – Unia Euroazjatycka. Organizacje te już od momentu swojego powstania stale poszerzały, zmieniały zakres przedmiotowy. Za tym adekwatnie, następowała zmiana nazwy: np. Wspólnoty – Unia Europejska, Związek Euroazjatycki – Unia Euroazjatycka, czy Organizacja Jedności Afrykańskiej – Unia Afrykańska. [Kuźniak, Marcinko, Ingelevič-Citak 2017: 270-337; Menkes, Wasilkowski 2004: 25-44].

Należy zaznaczyć, że wyróżnikiem dla państw integrujących się w organizacjach regionalnych jest nie tylko czynnik geograficzny, lecz także, między innymi, element językowy, kulturowy czy religijny. Pomimo występowania wielu wspólnych cech, które ułatwiają bądź nakazują państwom tworzenie organizacji regionalnych, najistotniejszą funkcję pełni czynnik polityczny, związany z bezpieczeństwem danego regionu.

Dla realizacji zamierzonych celów, państwa tworzące wspólnotę regionalną często tworzą również charakterystyczny, często w pewnym sensie odrębny, system norm prawnomiędzynarodowych. Możemy wręcz stwierdzić, że istnieje

system regionalnego prawa międzynarodowego. W takim przypadku mówimy o procesie tworzenia się partykularnych systemów prawnych.

Powstawanie norm prawnomiędzynarodowych odbywa się zgodnie z zasadą, która stanowi, że państwa są związane jedynie tymi normami, na które wyrażą zgodę. Zasada ta dotyczy zarówno systemu powszechnego, jak i regionalnego. A zatem, zasada, że jedynie wyrażenie zgody na związanie się postanowieniami umowy skutkuje zobowiązaniem strony, dotyczy w takim samym stopniu zarówno systemu powszechnego, jak i regionalnego. W każdym systemie wola podmiotu stanowi najbardziej istotną przesłankę tego systemu.

Ciekawym elementem tworzenia regionalnego systemu norm jest tzw. „zwyczaj regionalny”, który można zaprezentować na przykładzie instytucji azylu dyplomatycznego i w którym możemy dostrzec zwyczajową normę regionalną. W sprawie tak rozumianego (co do zasady) azylu, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości rozpatrzył stanowisko Kolumbii, dotyczące regionalnego zwyczaju, występującego w krajach Ameryki Łacińskiej. Trybunał stwierdził, że „strona, która powołuje się na tego rodzaju zwyczaj, musi udowodnić, że powstał on w sposób wiążący drugą stronę” [Shaw 2000: 79].

20 lutego 1928 r., podczas VI Konferencji Unii Panamerykańskiej w Hawanie, przyjęta została konwencja o azylach dyplomatycznych. Konwencja Hawańska dzieliła przedstawicieli na zwyczajnych (realizujących swoje funkcje w stałych misjach dyplomatycznych) oraz nadzwyczajnych (tymczasowych, działających w misjach specjalnych na spotkaniach, konferencjach międzynarodowych) [Sutor 1993: 167-168].

Przytoczona powyżej konwencja odnosiła się do określonego – regionalnego zakresu przestrzennego, z jednej strony nie mając zastosowania do państw spoza Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, z drugiej zaś, miała swój wpływ na regulacje zawarte w późniejszych konwencjach wiedeńskich z 1961 r. i z 1969 r. oraz w konwencji o miastach specjalnych z 1969 r.

Wyraźnie należy zaznaczyć, że kształtowanie „regionalnych norm” nie następuje przez eliminację czy negację norm powszechnie obowiązującego prawa międzynarodowego. Uwzględnienie przy powstawaniu „norm regionalnych” norm typu *ius cogens* wraz z obowiązującymi w powszechnym prawie międzynarodowym zasadami, stanowią jedyny i bezdyskusyjny warunek legalizacji norm regionalnych.

Powyższa zasada znajduje również swoje niebudzące wątpliwości potwierdzenie, zawarte w art. 103 Karty Narodów Zjednoczonych, w którym generalnie została ustalona zasada prymatu zobowiązań. „W razie sprzeczności między zobowiązaniami członków ONZ wynikającymi z niniejszej Karty, a ich zobowiązaniami wynikającymi z jakiegokolwiek innej umowy międzynarodowej, zobowiązania wynikające z niniejszej Karty mają pierwszeństwo” [Karta Narodów Zjednoczonych].

W zakreślonej w temacie problematyce można dostrzec następujące możliwe płaszczyzny. Pierwsza dotyczy tych regulacji, które mają (muszą mieć) wymiar uniwersalny i mogą być rozwiązane – również, a niejednokrotnie przede

wszystkim – na płaszczyźnie regionalnej. Druga możliwość, to konieczność rozwiązywania problemów świata, jako systemu, jedynie poprzez wspólne regulacje obowiązujące wszystkie podmioty prawa międzynarodowego. W tym przypadku niezastosowanie się choćby jednej ze stron (nie mówiąc już o całym regionie), może spowodować zagrożenie dla wszystkich stron pozostałych. Trzecia ewentualność, to ustalenia organizacji międzynarodowych, często regionalnych. Bez względu jednak na to, w jaki sposób powstała dana norma prawa międzynarodowego i jakie podmioty brały udział w jej powstaniu, musi zostać spełniony obowiązek zastosowania zasad, występujących w prawie międzynarodowym.

6. WNIOSKI

Normy regionalne mają w swej historii walor starszeństwa i pierwszeństwa. To one dały początek systemowi powszechnemu. To one stały się podstawą dla późniejszych norm w wymiarze powszechnym.

Normy regionalne współcześnie przeżywają swoisty renesans. Mimo globalizacji, państwa, jako podstawowe podmioty prawa międzynarodowego, często obecnie korzystają z norm regionalnych dla osiągnięcia interesu partykularnego. W przestrzeni regionalnej państwom łatwiej się rozmawia, łatwiej ustala się wspólne stanowisko, łatwiej definiuje się wspólne cele. Prawo regionalne szybciej wchodzi w życie, jest bardziej skuteczne i co najistotniejsze ustalone na poziomie regionalnym prawo precyzyjniej realizuje oczekiwania, jako że tworzone jest przez zainteresowane strony – państwa. W sposób szczególny realizuje się zatem swego rodzaju zasada „przez nas, o nas, dla nas”.

Literatura:

- [1.] Bierzanek, R., Jakubowski, J., Symonides, J.: *Prawo międzynarodowe i stosunki międzynarodowe*. Warszawa: PWN 1980.
- [2.] Cohen, S. B.: *Nowa mapa światowej równowagi geopolitycznej*. W: *Geografia polityczna*. „Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej” 1983, nr 4.
- [3.] Czapliński, W., Wyrozumka, A.: *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*. Warszawa: C.H. Beck 2004.
- [4.] Góralczyk, W., Sawicki, S.: *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*. Warszawa: Wolters Kluwer 2004.
- [5.] Grochalski, S. M., Poniatowska, W.: *Region, regionalizm, globalizm, jako kategorie prawno – międzynarodowe*. W: *Śląsk Opolski – nadzieje i zagrożenia demokratycznych przemian*, M. Lis (red.). Opole: Wydawnictwo Instytutu Śląskiego w Opolu 1994.
- [6.] *Karta Narodów Zjednoczonych*, t. 25, VI 1945. Dz. U. z 1947 nr 23, poz. 90.
- [7.] Kuźniak, B., Marcinko, M., Ingelevič-Citak, M.: *Organizacje międzynarodowe*. Warszawa: C.H. Beck 2017.
- [8.] Menkes, J., Wasilkowski, A.: *Organizacje międzynarodowe. Wprowadzenie do systemu*. Warszawa: LexisNexis 2004.

- [9.] Parteka, T.: *Strategia rozwoju regionów*. W: *Regiony*, Z. Brodecki (red.). Warszawa: PWN 2005.
- [10.] Shaw, M. M.: *Prawo międzynarodowe*. Warszawa: Książka i Wiedza 2000.
- [11.] Sutor, J.: *Prawo dyplomatyczne i konsularne*. Warszawa: PWN 1993.

prof. nadzw. UO, Stefan Marek Grochalski
dr hab. nauk prawnych
Uniwersytet Opolski
Wydział Prawa i Administracji
Zakład Prawa Międzynarodowego Publicznego i Unijnego
ul. Katowicka 87a, 45-060 Opole
jaromir10@op.pl

POLITECHNIKA
OPOLSKA

ISSN 2353-8899